

BYVANDRINGER I ESBJERG - PÅ EGEN HÅND

www.visitesbjerg.dk

Rytterstatuen af Chr. IX på Torvet

Byvandring

Dette hæfte indeholder to forslag til byvandring på egen hånd rundt i Esbjerg.

Turene er udarbejdet af VisitEsbjerg og tager dig med på en historisk tur gennem den centrale del af Esbjerg.

Begge ture er ca. 1,5 km lange og indtegnede på kortet bagerst i hæftet.

God fornøjelse!

Begge ruter starter og slutter på Torvet

Turen starter og slutter på Torvet, der i dag er Esbjergs centrum. I det unge Esbjerg, der oprindeligt var planlagt som havn, men som blev en by, lå Torvet i udkanten. Da landinspektør H. Wilkens i 1870 udarbejdede Esbjergs første byplan, placerede han Torvet, hvor der dengang ikke fandtes et eneste hus, midt imellem byens to knudepunkter, havn og banegård.

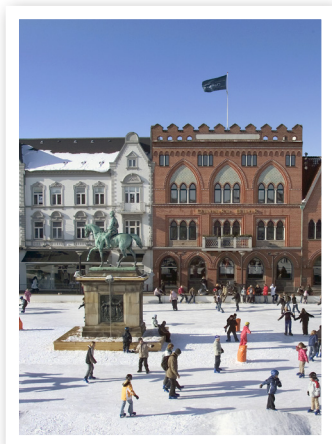
Byplanen, der blev skabt efter klassiske forbilleder som et skakbræt (også kaldet "gridplanen"), blev starten til Esbjergs lige gader og karréer.

Bemærk husenes forskellige stilarter, f.eks. C. H. Clausens bankbygning i nr. 18 fra 1896. En lidt usædvanlig bankbygning for tiden, bygget efter middelalderligt forbillede.

Byen talte 400 sjæle, og de fleste boede i Havnegade og Smedegade. I 1875 var der faktisk kun 2 huse på 2 etager i byen.

Ting- og Arresthuset

Torvet

Skakbrætbyen

1 Det Gamle Ting- og Arresthus

Esbjergs gamle Ting- og Arresthus er opført i 1891 af arkitekt H. C. Amberg. Huset er for nyligt flot restaureret af Realdania og huser VisitEsbjergs velkomstcenter. På 1. sal er indrettet bryllups-værelse, og den gamle byrådssal kan bruges til receptioner m.m. Bygningen bestod oprindeligt af to afdelinger, ting- og rådhus i den forreste del og arrestforvaring/politi i den bagerste del.

Cellerne blev brugt indtil 1956, da den nye politi-gård blev taget i brug. Domhuset/Tinghuset var i brug til 1970. Under 2. Verdenskrig brugte tyskerne huset, og mangen en modstandsmænd har siddet i cellerne.

Torvet

2 Rytterstatuen af Chr. IX

Fra sin høje hest skuer Esbjergs grundlægger Kong Christian IX ud over Torvet. Efter at have tabt her-tugdømmerne og Sønderjylland til Preussen i 1864 manglede Danmark en havn på vestkysten, og som en følge heraf vedtog Rigsdagen i 1868 loven om anlæg af Esbjerg Havn. Statuen blev rejst i 1899 af Esbjerg-borgere i forbindelse med, at byen fik status som købstad. På soklen findes inskriptionen "Til Aere for Byens Grundlaegger rejste Borgere i Esbjerg dette Mindesmaerke" og det danske rigsvåben i bronze med kongens valgsprog "Med Gud for ære og ret".

Christian IX kaldes også for Europas svigerfar, idet han opnåede at få flere af sine børn placeret i de europæiske konge- og fyrstehuse. Bl.a. blev to af hans døtre hhv. zarina af Rusland og dronning af England, og en søn udvalgt til at være konge af Grækenland.

Banegården

3 Dronning Louise

Den smukt renoverede ejendom, Torvet 19, blev bygget som hotel og gæstgiveri i 1890 med en restauration i forhuset og - for de indviede - en smugkro med den folkelige betegnelse "Det blodige røvhul" i baggården. Senere husede bygningen også kontorer og forretninger, men fungerede dog overvejende som værtshus og senere diskotek. I 1994 blev facaden ved en gennemgribende restaurering ført tilbage til sit oprindelige udseende og præmieret af Esbjerg Byfond. I dag finder man i bygningen en moderne restaurant med en charmerende bar i pubstil.

4 Kongensgade - til venstre

Her er det en god idé at lægge nakken tilbage, da man så får et indtryk af de smukke huse. Gaden er Danmarks længste gægade.

5 Østergade

I Østergade møder vi C. H. Clausen igen. Dels i nr. 4, opført i Firenze-renæssance 1899, dels i Østre Skoles to bygninger, nygotik fra 1896 og nybarok fra 1918.

6 Banegården

Banegården er et af byens vigtigste arkitekt-monumenter opført i 1902-04 efter tegning af professor H. Wenck (Københavns Hovedbanegård) og er næsten uændret siden. Præmieret af Esbjerg Byfond 2002.

7 Norgesgade

I Norgesgade er der mange flotte huse, f.eks. nr. 21, 24 og 31 - alle typiske for tiden omkring 1910, hvor stilen skiftede fra "skønvirke" til nybarok. Meget smuk er Afholdslogen nr. 23 fra 1912. I 1914 var der i Esbjerg 21 afholdsforeninger med i alt 2.500 medlemmer.

8 Torvegade

Esbjergs første byplan fra 1870 blev senere udvidet flere gange. De første bygninger i byen var små og simple huse, bygget i lokal byggestil, både til bolig og erhverv. Bemærk, at hjørnerne i Tovegade er markeret med tårnopygninger, sådan som det er naturligt at fremhæve et retvinklet hjørne i den hjørnerige "gridby".

9 Torvegade 37-39

Bygningen er opført i 1912 og tegnet af arkitekt C. H. Clausen. Det stærke præg af karnapper tyder på, at arkitekten har fundet sine forbilleder i tyske arkitekturtidsskrifter.

10 Torvegade 45

Det gamle bibliotek er opført i 1926 efter tegninger af byens berømte arkitekter C. H. Clausen og Harald Peters. Bygningen med det karakteristiske mansardtag rummer Esbjerg Museum, der bl.a. omfatter den såkaldte Esbjerg-udstilling med lejligheder fra denne periodes huse.

11 Torvegade 47

Huser i dag Byhistorisk Arkiv, men er oprindeligt opført i flere etaper som teknisk skole. Bemærk lærdommens symbol, uglen i buen, over indgangsportalen. Tidligste facadedel er efter tegninger af arkitekt C. H. Clausen, 1904. Huset indeholder et velbevaret trapperum.

Esbjerg Museum

12 H. C. Ørstedsgade

Gaden er byens museumsgade. Bemærk lamper og gadebelægning, der er tilbageført i den oprindelige stil som et led i et i 1993 påbegyndt bymidteprojekt. Nr. 9 og 11 var de to første huse, der blev bygget i gaden i 1889 og var oprindeligt to-familieshuse med en lejlighed i stueetagen og en lejlighed på 1. sal - vel at mærke for familier med børn. De senere byggede huse var ligeledes små, uanseelige huse bygget af lokale håndværksmestre. Kun nr. 13, der blev tegnet af en arkitekt, skiller sig ud. Her boede en familie med 12 børn. Det kunne i H. C. Ørstedsgade tydeligt mærkes, at man boede tæt på byens elværk, og således har en tidligere beboer fortalt, at kakkelovnen dansede, og porcelænet faldt ned fra hylderne, når turbinerne arbejdede.

13 "Uret"

Højteknologisk skulptur, hvori indgår lys, vand og lyd, udført af kunstneren Thorbjørn Lausten. Hele processen akkompagneres af en sagte musik, der strømmes ud via en række højttalere.

Syddansk
Musikkonservatorium

"Uret"

14 Syddansk Musikkonservatorium

Syddansk Musikkonservatoriums (SMSK) nyindretning af det gamle elværk fra 1907 er et fornemt eksempel på kulturel nyskabelse i gammelt industribyggeri. Per Wohlert har været arkitekt på ombygningen af elværket, som oprindeligt er tegnet af arkitekt C. H. Clausen. Ud af den tidligere turbinehal er opstået en enestående koncertsal med et stort koncertorgel på 44 stemmer bygget af Marcussen & Søn. Salen er udsmykket af kunstneren Hans Tyrrestrup. Rundvisning kan arrangeres.

15 Skt. Nikolai Kirke

Katolsk kirke opført i 1965, tegnet af Johan Otto von Spreckelsen. Kirkerummet er udformet som en stor enkel kube bygget i gasbeton. J. O. von Spreckelsen er verdensberømt som arkitekt for "La Grande Arche" eller "Menneskehedens Triumfbue" i Paris.

Skt. Nikolai Kirke

- 16 Nørregade 61, hjørnet af Kirkegade**
Det lille kapel er opført som kapel og skole for Ansgarhus Stiftelsen i Esbjerg i 1923.

- 17 Nørregade**
I Nørregade ligger det tidligere Sct. Joseph Hospital fra 1903, der oprindeligt blev drevet af nonner. Bygningen er nyrenoveret og i dag sæde for Sikkerhedsstyrelsen. Bygningen Nørregade 61 var Esbjergs første katolske kirke fra 1923 og tilhører i dag den private Skt. Nikolaj Skole.

Vor Frelsers Kirke

- 18 Fra kirkegård til park**
Esbjerg fik en kirkegård, inden den fik en kirke, for allerede i 1880 blev kirkegården anlagt for private midler. En af byens kvægekspertører lagde simpelt hen pengene ud mod at få dem retur, efterhånden som der fandt begravelse sted. Mange af byens første pionerer ligger begravet her. Kirkegården er nu nedlagt og omdannet til den smukke I.C. Møllerpark opkaldt efter en af byens fremgangsrige pionerer. Den nye store vandsten er det centrale omdrejningspunkt i parken. Den skaber et flot indgangsparti fra Kirkegade, hvor den understreger den bymæssige akse, der udspringer i den flotte gamle banegårdsbygning. Som en lang mørkeblå glasstang skyder den sig ud af jorden – glinsende af vand.

Vandkunst i I.C. Møllerparken

- 19 Vor Frelsers Kirke**
Byens første kirke. Tidstypisk nyromansk bygning opført i 1887 og udvidet i 1896. Kalkmalerier af Ole Søndergaard, der brugte mange af byens indbyggere som modeller. I 2001 blev kirken gennemgribende restaureret og et nyt 43 stemmers orgel indviet.

Heerups Have

- 20 Kirkegade 25 - Missionshuset Bethania**
Som langs resten af Vestkysten stod Indre Mission også stærkt i Esbjerg i byens unge dage. Missionshuset er opført i 1906 efter arkitekt C. H. Clausens tegninger og afløste en tidligere bygning. Indre Mission ville markere missionshusets betydning ved at lade det udføre i en stil, som også blev anvendt ved bygning af folkekirker - vel gotisk men italiensk inspireret. Nu er der erhverv i huset.

- 21 Heerups Have**
Ved Torvet ligger den lille Heerups Have med en snes små granitskulpturer udført af kunstneren Henry Heerup.

Fra Havnebisser til Utzon

1 Det Gamle Ting- og Arresthus

Esbjergs gamle Ting- og Arresthus er opført i 1891 af arkitekt H. C. Arnberg. Bygningen er et godt eksempel på en lidt tidligere tids idé om, at bygninger, der tjener offentlige formål, skulle have et gotisk inspireret stiludtryk. Det borgede for, at autoriteten ikke var til at overse. Den bestod oprindeligt af to afdelinger, ting- og rådhus i den forreste del og arrestforvaring/politi i den bagerste del. Cellerne blev brugt indtil 1956, da den nye politigård blev taget i brug. Domhuset/Tinghuset var i brug til 1970. Under 2. Verdenskrig brugte tyskerne huset, og mangen en modstandsmand har siddet i cellerne.

2 Rytterstatuen af Chr. IX

Se blå rute.

Ting- og Arresthuset

Vinterens skøjtebane på Torvet

3 Esbjerg Posthus

Bygningen Torvet 20, indtil fornyligt Esbjerg Posthus, er tegnet af arkitekt Ulrik Plesner i 1907. Overfladisk set er huset bygget som dansk murstensgotik. Huset er stramt og velproportioneret med en fri behandling af detaljerne: Blændingerne i kamtagavlene, vinduer og dekoration. Husets indre dekoration er udført af Thorvald Bindesbøll. Nu huser bygningen restauranter.

4 Danske Bank

På Torvet 18 ligger C. H. Clausens bankbygning fra 1896. En lidt usædvanlig bankbygning for tiden, som rummer mange fine detaljer og dekorationer. Bygningen er stramt symmetrisk omkring en balkon i 2. etagen.

5 Torvegade - stjernedrys og lysallé

For at gøre Musikhuset mere synligt fra Torvet - og knytte to punkter tættere sammen - opstod idéen om at udforme en "lysende stjernedryssti" i granitbelægningen fra Torvet til Musikhuset. Motivet til lyskulpturen "Stjernedrys" udspringer fra stjernehimlen over Torvegade nytårsnat år 2000. "Stjernedrys" består af 288 stjerner. Da Torvegade stiger fra Torvet mod Musikhuset, "løftes" lyset og bliver synligt som på en præsenterebakke, og det ser ud som om, at Musikhuset er en del af en lys-spejling i vand. Gadelamperne i Torvegade indgår i belysningsprojektet og er bevidst placeret meget tæt som en lysallé for at skabe et stramt og nutidigt gaderum.

Musikhuset

6 Borgergade

Borgergade var i tidligere tider værtshusenes og den lette brigades gade. Byen var meget indre missionsk, og mange af de små værtshuse, der stadig eksisterer i byen, har omkring år 1900 huset indre missionske foreninger.

7 Musikhuset Esbjerg

Musikhuset Esbjerg, der blev indviet i 1997, er tegnet af de verdensberømte arkitekter Jan og Jørn Utzon. Med sine 10.000 m² er Musikhuset det centrale mødested for Sydvestjyllands koncert- og teaterpublikum og danner en spændende ramme om messer, konferencer og mødeaktiviteter af næsten enhver art. Höganäsaklerne på Musikhuset er de samme, som er anvendt på Operahuset i Sydney. Jan og Jørn Utzon har genskabt de træer, der blev fjernet i forbindelse med byggeriet som cementtræer/søjler i foyeren. Musikhuset deler foyer med Esbjerg Kunstmuseum og Restaurant Kunstpavillonen (tegnet af Ove Tapdrup) og er centralt placeret i Byparken i Esbjergs bymidte.

8 Esbjerg Kunstmuseum

Esbjerg Kunstmuseum huser en af Danmarks fineste samlinger af nyere dansk kunst fra 1920 og præsenterer løbende særudstillinger af samtidskunst. Kunstmuseet har åbne magasiner med udtræksvægge fyldt med malerier og rummer desuden Æstetisk laboratorium samt Duftinstallation. Foran kunstmuseet står jernskulpturen "Esbjerg" af den kendte kunstner Robert Jacobsen.

9 Esbjerg Vandtårn

Dette tårn er opført 1896-97 efter tegninger af C. H. Clausen, der her næsten punktligt har kopieret et forbillede: det middelalderlige borgerhus Haus Nassau i Nürnberg. Tårnets funktion som vandtårn var ikke af overvældende betydning, men tårnet blev hurtigt gjort til hele byens vartegn. På grund af byens hurtige vækst var tårnet, som oprindeligt er bygget med udsigtsplatform på øverste etage, allerede for småt dimensioneret, da det stod færdigt.

Efter en længere årrække, hvor tårnet ikke var tilgængeligt, er det blevet genåbnet efter en renovering. Foruden en storslået udsigt over by og havn, marsk og hav byder tårnet på skiftende udstillinger. Omkring Vandtårnet ligger Byparken med en friluftscene og populær sommerunderholdning for børn og voksne. Vandtårnet er beliggende på Bavnehøj, der var det første sted, tilplantningen af Byparken påbegyndtes.

Esbjerg Vandtårn

10 Havnegade

Hvor Havnegade nu går, blev der i 1868 trukket 3 plovfurer for at markere, hvortil det af staten købte areal til anlæggelse af en havn gik. Gaden var den fornemme gade. Her boede de velhavende og mange af de personer, der kom til at spille en betydningsfuld rolle for Esbjergs fremtid: læge Bruun, konsul Lauritzen, Harald Eriksen samt Poul Breinholt, der bl.a. klagede over, at hans skat var sat op fra 100 kroner til 1.500 kroner om året. Mange af de fornemme huse står endnu. I gaden ses flere imponerende lokebygninger, bl.a. Odd Fellow-Logen. Emigranthotellet havde også til huse i Havnegade - på hjørnet af Smedegade, hvor havnen bragte ikke kun danske produkter ud i verden, men også emigranter.

10a Havnepromenaden og Landgangen - bro mellem by og havn

Havnepromenaden løber langs Havnegade. Den er støbt i beton, på den ene side flankeret af træer, og på den anden af en serie udsigtspunkter m.v. Landgangen er udformet som en trægræn af cortenstål, der strækker sig fra byen hen over Kleven og helt ned på havnen. Landgangens usædvanlige form resulterer i mange overraskede vinkler og kurver, der giver en række fine opholdspladser, stiforløb og udsigtspunkter.

Den brændte, orangebrune farve fra cortenstålet betyder, at Landgangen følger sig naturligt ind i Klevens og Byparkens landskabelige billede. Og stålets råhed knytter forbindelse til havnens industrihistorie og byens urbane liv.

Trafikhavnen

Havnepromenaden og Landgangen

11 Havnen

Fra pladsen foran havneadministrationens smukke bygning får man en flot udsigt ud over havnen og Fanø. Danmarks havneport til hele verden er livsnerven i Danmarks yngste storby. Det hele begyndte med en anlægslov i 1868. Det første skib anløb Dokhavnen i 1873. Esbjerg Havn er den primære service- og forsyningshavn til den danske olie- og gasindustri og en af verdens største udskibningshavne for vindmøller. Tidligere havde omkring 600 fiskefartøjer hjemme her, men nu er der kun et par rejefiskere tilbage.

12 Smedegade

I Smedegade lå indtil 1966 Esbjergs ældste hus, en smedje.

13 Kongensgade

Kongensgade var fra starten Esbjergs fine gade, og her er mange gode facader (husk at lægge nakkens tilbage). Gaden er Danmarks længste gågade. Bemærk husene i Kongensgade 84-86, Kongensgade 80 og Kongensgade 70. Alle imponerende bygningsværker. De fleste huse er fra 1890'erne, men den rene "jugend"-facade nr. 54 er fra 1904.

Blå og rød rute

Esbjerg Centrum

